

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
Danila Bojovića bb
P.f. 91
81402 Nikšić
Crna Gora

UNIVERSITY OF MONTENEGRO
FACULTY OF PHILOLOGY
Danila Bojovića bb
P.O. Box 91
81402 Nikšić
Montenegro

Tel.: +382 40 224 008, 243 912, Fax: +382 40 224 008, www.filoloski.ac.me, e-mail: filoloski@ac.me

№ 01-1047
Datum 25.06.2018.

UNIVERZITET CRNE GORE
CENTAR ZA STUDIJE I KONTROLU KVALITETA
Odbor za monitoring magistarskih studija
(oblast društveno-humanističkih nauka)

Poštovani,

Komisija za postdiplomske studije Filološkog fakulteta, u sastavu: doc. dr Igor Ivanović, član, doc. dr Saša Simović, članica, i prof. dr Sonja Nenezić, predsjednica, dala je saglasnost na prijavu teme magistarskog rada pod nazivom:

Interkulturalni prostori u romanu Bihorci Ćamila Sijarića

kandidatkinje Dijane Tigani, br. indeksa 4/17, SP Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti.

Slijedeći dalju proceduru, prijavu dostavljamo Odboru za monitoring magistarskih studija da o njoj da mišljenje.

Predsjednica Komisije za postdiplomske studije

prof. dr Sonja Nenezić

Univerzitet Crne Gore

Centar za studije i kontrolu kvaliteta
telefon: +382 20 414 252
e-mail: office@qas.sc.me

FILOLOŠKI FAKULTET
KOMISIJI ZA POSLIJEDIPLOMSKE STUDIJE
PREDSJEDNIKU KOMISIJE

U skladu sa nadležnostima definisanim članom 13 Pravilnika o organizaciji i radu sistema za osiguranje i unapređenje kvaliteta na Univerzitetu Crne Gore, a u vezi sa prijavom teme magistarskog rada pod nazivom „Interkulturalni prostori u romanu *Bihorci* Ćamila Sijarića“ kandidatkinje **Dijane Tiganj**, Odbor za monitoring magistarskih studija, na sjednici održanoj dana 17.07.2018. godine, daje sljedeće

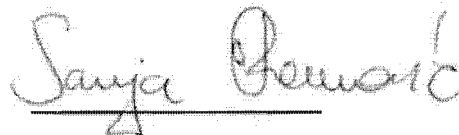
MIŠLJENJE

Prijava teme magistarskog rada sadrži elemente predviđene članom 23 Pravila studiranja na poslijediplomskim studijama. Predlaže se sprovođenje dalje procedure. Komisija za poslijediplomske studije treba da prati dalji tok izrade magistarskog rada i usklađenost sa predloženom prijavom.

Podgorica, 17.07.2018.godine

Broj: 013-2103/1

ODBOR ZA MONITORING MAGISTARSKIH STUDIJA:

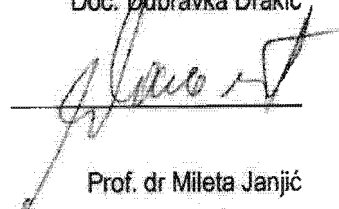
Prof. dr Sanja Peković

Prof. dr Nataša Raičević

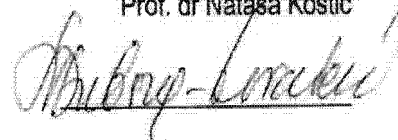
Doc. Dubravka Drakić

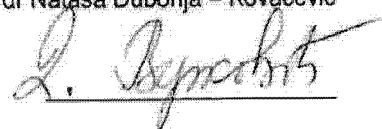
Prof. dr Mileta Janjić

Prof. dr Nataša Kostić

Prof. dr Nataša Duborija – Kovačević

Doc. dr Dijana Vučković

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET NIKŠIĆ

Vijeću Filološkog fakulteta

Prijava teme magistarskog rada

Na osnovu člana 22, st. 2 i 4, i člana 23. *Pravila studiranja na postdiplomskim studijama* podnosim prijavu teme magistarskog rada iz predmeta: Uporedna književnost.

Temu za izradu magistarskog rada predlažem u dogovoru sa predmetnim nastavnikom prof. dr Vesnom Vukićević Janković.

Prijava sadrži: biografiju, naziv i kratku razradu teme, strukturu rada i obrazloženje, na koje je saglasnost dao, svojim potpisom, nastavnik na odabranom predmetu.

Kao mentora za izradu magistarskog rada predlažem prof. dr Vesnu Vukićević Janković, čiju pisanu saglasnost prilažem uz prijavu.

U Nikšiću, 20.06.2018.

Ime i prezime studenta, broj indeksa

Dijana Tiganj 4/17

Potpis studenta

Dijana Tiganj

Studijski program

Crnogorski jezik i južnoslovenske književnosti

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET
NIKŠIĆ

PRIJAVE NO: 25.06.2018.			
ORG. JED.	BROJ	PRILOG	VRHEDNOST
01	1046		

1. BIOGRAFIJA KANDIDATA

Lični podaci

Ime i prezime: Dijana Tiganj

Datum i mjesto rođenja: 06.02.1995. u Prizrenu, Republika Kosovo

Adresa: Vrbica bb, 84312 Petnjica

Broj telefona: 069/273-308

E-mail: drimadijana@gmail.com

Obrazovanje: profesor crnogorskog jezika i južnoslovenske književnosti

Stručno usavršavanje

Radno iskustvo: pripravnica (JU Gimnazija „Panto Mališić“, januar – oktobar 2018)

Ostalo

Autorka zbirke pjesama „Ulica starih koraka“ i romana „A vrijeme ide dalje“.

2. TEMA

Naziv teme: „Interkulturalni prostori u romanu *Bihorci* Ćamila Sijarića“

Kratka razrada teme:

Ovaj rad biće posvećen tumačenju interkulturalnosti prostora u djelu Ćamila Sijarića *Bihorci*, pod pretpostavkom da je prostor društveni i kulturni proizvod te da se može uočiti veza između materijalnih i mentalnih prostora, što je od presudnog značaja za građenje identiteta likova i njihove slike o Drugom.

3. STRUKTURA RADA

Tema rada biće obrađena u više poglavlja.

Uvodni dio rada biće posvećen problematici istraživanja prostornosti i daće razloge za izbor ovakvog tematskog okvira i teorijskih osnova za tumačenje zavičajne tematike u književnom korpusu Ćamila Sijarića. Zapravo, Ćamil Sijarić je u svom raznovrsnom i značajnom pripovjedačkom i romansijerskom opusu literarno obradio teritoriju Sandžaka, uglavnom svog zavičaja Bihora, i pružio sliku ljudi, njihovnih neobičnih sudbina, kultura, nacionalnih i religioznih prožimanja, pa ćemo na primjerima romana *Bihorci*, *Kuću kućom čine lastavice* i *Carska vojska* uočiti na koji način je modelovana prostornost zavičaja. Osim toga, u ovom dijelu rada biće riječi o istoriji i geografskom položaju Sandžaka i samog Bihora, kako bi se bliže prikazalo ovo mjesto koje karakteriše isprepletenost civilizacijskih, vjerskih i nacionalnih tradicija.

Drugi dio rada biće posvećen jeziku prostora u književnom tekstu, pri čemu će biti napravljen osvrt na različita sagledavanja problema prostora u književnom tekstu. Posebna pažnja će ovdje biti posvećena Lotmanovom i Bahtinovom tumačenju prostora, čije odmicanje od dotadašnjeg sagledavanja prostora kao preslikavanja iz realne u narativnu zbilju predstavlja prekretnicu u pogledu poimanja prostora. Takođe, napravićemo osvrt na Fukoovo posmatranje prostora kao društvenog konstrukta i odlike heterotropija. U okviru navedenih teorija biće tumačeni prostor i likovi u ovom djelu.

U nastavku rada biće riječi o raznim videnjima identiteta jedinice, kolektiva, nacije i prostora, kao i o tome na koji način prostor kao jedna od okosnica stvaranja identiteta lika i njegove slike o Drugom djeluje u romanu; odnosno, biće prikazana paradigmska uslovljenost identiteta lika sa identitetom prostora. Bihor će se prikazati kao mjesto prožimanja kultura, religija i nacionalosti što dovodi do građenja kompleksnih i nejednobraznih identiteta. Upravo ćemo se ovdje dotaći i fenomena kulturnog pamćenja kao individualnog – na mikronivou i kolektivnog – na makronivou, sa ciljem da se identifikuju tekstualne i diskurzivne strategije pomoću kojih se u Sijarićevom opusu oblikuju mjesta individualnog unutar kulturnog identiteta.

U posljednjem dijelu rada biće sumirani zaključci izvedeni iz prethodnih djelova i iznijeti predlozi za dalja istraživanja ovog problema.

4. OBRAZLOŽENJE

Obrazloženje naziva rada:

Interesovanje za prostor jedno je od važnih obilježja savremenih humanističkih i društvenih nauka. Prostorom se bave različite nauke i discipline: geografija, istorija, kulturologija, sociologija, antropologija, nauka o književnosti... Sve one nude različita tumačenja fenomena prostora i prostornosti, ali ono zajedničko im je što ga posmatraju kao socijalni i/ili kulturni konstrukt proučavanja. Henri Lefebvre (*La production de l'espace*, 1974) je u okviru svoje produktivno zasnovane teorije o konstruiranosti društvenog prostora iznio stav da se prostor kao (društveni) proizvod, odnosno konstrukt više ne može doživljavati kao neutralna praznina ili pozornica na kojoj se odvijaju društveni događaji i djelovanja, već da ga treba shvatiti kao ključni element društvene zbilje, koji je i sam konstruiran (Lefebvre 1991: 26).¹ Književni prostor kompleksan je istraživački predmet i opire se jednoznačnim odredbama, pa ga je potrebno podvrgnuti interdisciplinarnom i transdisciplinarnom pristupu. S obzirom na to da je

¹ Pomak od reprezentacije, odnosno samorazumljivosti prostora kao praznine koju tek treba popuniti prema suštinskom razumijevanju prostora kao društvene i kulturne prakse, koja određuje i društveno mjesto i identitet, kao i mogućnost našeg ulazanja u društvene odnose (relacije), naziva se prostornim obratom ili zaokretom prema prostoru (*spatial turn*); prema: Lefebvre, Henri (1991): *The Production of Space*. Oxford: Blackwell Publishing.

u Sijarićevom narativu riječ o elementima tri dominantna kulturalno-civilizacijska kompleksa (zapadnom-katoličkom, istočnom-pravoslavnom i muslimanskom) koja obilježavaju hronotopičnu projekciju romana *Bihorci*, možemo tvrditi da je riječ o interkulturalnim odrednicama koje oblikuju identitetske konstrukte.

Dalje, interkulturalne studije zasnivaju se na proučavanju složenih interaktivnih veza između književnog teksta i kulture, što podrazumijeva rekonstrukciju kulturnih kodova koji utiču na uređenje teksta i u njemu se na neki način reprodukuju. U radu ćemo se temeljnije posvetiti modelima interkulturalnosti, budući da je prostor Bihora mjesto prožimanja istočnjačke i zapadnjačke kulture.

U okviru interkulturalnog tumačenja ovog teksta biće riječi i o složenom fenomenu identiteta na čije formiranje svakako utiču i kulturni elementi i prostorne strukture. U okviru građenja identiteta akcenat je na percepciji *drugosti* i *drugog*, jer se drugost može definisati kao suprotnost onoga na čemu počiva nečiji identitet. Kroz sliku i percepciju *drugog* okrija se sopstveno *Ja* i gradi se sopstvena ličnost, pa ćemo te odnose pokušati da prikazemo i objasnimo.

Predmet istraživanja:

Predmet istraživanja je prikaz prostora Bihora kao mjesta prožimanja kultura i stvaranja transkulturnih identiteta. S obzirom na to da je prostor dimenzija stvarnog (preciznije: kategorija razumijevanja stvarnosti), tekst u svom predstavljenom svijetu predstavlja svojevrsni simulakrum određen strukturom referenata (likova, predmeta, događaja, govora, prostora događanja i vremena), tako da ćemo na osnovu analize identiteta prostornih struktura pokušati da objasnimo identitet likova i karakteristične postupke u procesu otkrivanja *sebe* i percepcije *drugog* u romanu.

Hipoteza s obrazloženjem:

Osnovna hipoteza može se formulisati na sljedeći način:
Prostor u romanu *Bihorci* Ćamila Sijarića mjesto je interkulturalnog prožimanja i utiče na građenje identiteta likova i na individualnom i na kolektivnom planu.

U radu ćemo ispitati na koji način prostorne strukture oslikavaju produktivni dijalog sa tradicijom, kulturna prožimanja i način na koji prostornost reflektuje identitet likova i njihovu sliku o *drugom*.

Pomoćne hipoteze:

- Identitet prostora zavisi od istorijske tradicije i geografskog položaja prostora;
- Projekcija *drugog* dovodi do razotkrivanja sopstvenog identiteta.

Svrha i cilj istraživanja:

Cilj istraživanja jeste da dokažemo paradigmatiku uslovljenost kulture i identiteta prostora sa identitetom likova i njihovom slikom o *drugom*. Cilj nam je da pokažemo da prostorni kodovi u književnim tekstovima ne prenose samo prostornu (određenu formativnim toposima kulturnog reljefa), već i ideološku i kulturnu informaciju, tako da predstavljaju jednu od okosnica građenja identiteta, kako na individualnom, tako i na kolektivnom planu.

Svrha istraživanja jeste detaljna analiza prostornih struktura u ovom romanu, koja bi trebalo da pruži doprinos tumačenju korelativnih odnosa istorijskog i predstavjačkog, kroz koje se prožima egzistencijalna tenzičnost kao agens identifikacije likova u prostornim strukturama; da se prikaže uticaj interkulturalnosti na formiranje pojedinačnih i kolektivnih identiteta; kao i na koji način percepcija *drugog* govori o sopstvenom *Ja*.

Metode koje ćemo primjenjivati:

Za samo proučavanje prostornih struktura od značaja su i učenja ruskih teoretičara Mihaila Bahntina, Jurija Lotmana i Borisa Uspenskog koji se udaljavaju od tradicionalnog pristupa koji podrazumijeva preslikavanje realnosti u narativni tekst. Mihail Bahtin u književnu teoriju uvodi pojam *hronotopa* koji podrazumijeva uzajamnu vezu prostornih i vremenskih odnosa i tvrdi da apstraktni elementi romana, poput filozofskih i socioloških uopštavanja, ideja, analiza uzroka i posljedica, naginju hronotopu. Jurij Lotman prostorne strukture koristi u cilju

prikazivanja incidentnosti junaka i njihove dinamičnosti, a važni pojmovi su *semantičko polje*, *granica* i *antipolje*. Oko određenog lika, zahvaljujući kulturi, religiji, polu i slično, formira se određeno semantičko polje u kojem je njegovo ponašanje očekivano i prihvatljivo. Ukoliko lik djeluje suprotno i krši norme semantičkog polja, on prelazi granicu i postaje dio druge prostorne potstrukture, semantičkog antipolja. Takav proces naziva se incidentnošću i što ono doprinosi estetskoj informaciji narativnog teksta i sižejnosti.

Analiziranje prostornih struktura upotpunićemo poststrukturalističkim pristupom prostoru i prostornosti francuskog filozofa i sociologa Mišela Fukoa i njegovim konceptom heterotropije. Koristićemo se i saznanjima iz savremenih književnih teorija: strukturalizma, naratologije i dekonstrukcije, kao i postkolonijalne kritike, uključujući aspekte kulturnih istraživanja i spacijalne semantike.

U radu ćemo koristiti i savremena interdisciplinarna proučavanja prostora. U ovom dijelu ključna će nam biti posmatranja teoretičarke Katrin Dennerlein, zasnovana na kulturološkim i kognitivnim metodama, a služićemo se i relevantnim činjenicama iz istorije, geografije i religije. Interkulturalna proučavanja zasnovaćemo na djelu Kristiana Giordana.

Budući da je jedan od problema u radu i pitanje identiteta poći ćemo od polazišta Kristine Penetrei u kojem se identitet dvojako definiše (kao *esecijanističko* i *antiesecijanističko*), a temelji se na pitanju da li je identitet zadat ili sam subjekt proizvodi identitet svojim postupcima. Analiziranje ovog problema upotpunićemo sociološkom konceptualizacijom identiteta američkih sociologa Čarlsa Hortona Kulija i Džordža Herberta Mida, prema kojoj se identitet svakog pojedinca razvija u interakciji sa drugima, odnosno u interakciji *Ja* sa *društvom*, pri čemu će nam od pomoći biti i pojedini aspekti iz psihoanalitičke kritike.

Sadržaj rada:

1. Uvod
2. Zavičaj u književnom korpusu Ćamila Sijarića
 - 2.1 Slika zavičaja u romanima *Bihorci*, *Kuću kućom čine lastavice* i *Carska vojska*
 - 2.2 Bihor kao mjesto susreta/sukoba
3. Visokosemantizovani prostori u *Bihorcima*

4. Hronotop u romanu *Bihorci*
 - 4.1. Hronotop susreta
 - 4.2. Susret i Drugi – formiranje heterostereotipa
 - 4.3 Hronotop putovanja – migracija kao spas i motiv *obećane zemlje*
5. Kulturološka i religijska uslovljenost i incidentnost junaka
 - 5.1. Hadžija
 - 5.2. Halimača
 - 5.3. Kaplar
6. Slika žene u patrijahalnom svijetu
7. Identit i entitet – mit o sopstvenom savršenstvu
 - 7.1. Identitet prostora i identitet likova
 - 7.2. Slika *drugog* – sopstveni odraz u ogledalu
8. Zaključak
9. Literatura

Popis osnovne literature:

PRIMARNA LITERATURA

1. Sijarić, Ćamil, *Bihorci*, Svjetost, Sarajevo, 1961.
2. Sijarić Ćamil, *Carska vojska*, Svjetlost, Sarajevo, 1976.
3. Sijarić Ćamil, *Kuću kućom čine lastavice*, Svjetost, Sarajevo, 1962.
4. Sijarić Ćamil, *Mojkovačka bitka*, Svjetlost, Sarajevo, 1968.

SEKUNDARNA LITERATURA

1. Alberes, Rene- Maria, *Istorija modernog romana*, Svjetlost, Sarajevo, 1967.
2. Asman Jan, *Kulturno pamćenje*, Vrijeme, Zenica, 2005.
3. Bahtin, Mihail, *O romanu*, Nolit, Beograd, 1989,
4. Bahtin, Mihail, *Problem poetike Dostojevskog*, Zepter Book World, Beograd, 2000,

5. Džifren, Mikael, *Umjetnost i politika*, Svjetlost, OOUR Izdavačka djelatnost, Sarajevo, 1982.
6. Duraković, Enes, *Bosanske i bošnjačke književne neminovnosti*, Vrijeme, Zenica, 2003.
7. Duraković, Enes (priredio), *Antologija bošnjačke pripovijetke XX vijeka*, Alef, Sarajevo, 1995.
8. Duraković, Enes (priredio), *Bošnjačka književnost u književnoj kritici: Novija književnost – proza IV knjiga*, Alef, Sarajevo, 1998.
9. Đurković, Dejan, *Kritičari o djelu Ćamila Sijarića*, Knjiga 8, Svjetlost, Sarajevo, 1981.
10. Foulcat, Michel, *O drugim prostorima* (preveo sa engleskog S. Grgas), Glasje III, 1996.
11. Giordano, Kristian, *Ogledi o interkulturalnoj komunikaciji*, Čogoja štampa, knjižara Krug, Beograd, 2001.
12. Gligorić, Velimir, *Čudan svet*, Nolit, Beograd, 1956.
13. Grgas, Stipe, *Ispitivanje prostora, Čitanje savremenog američkog romana*, Naklada, Zagreb, 2000.
14. Hadžizukić, Dijana, *Čovjek i kosmička harmonija: (romani Ćamila Sijarića)*, Zbornik radova nastavnika i saradnika Univerziteta "Džemal Bijedić" u Mostaru ISSN: 1840-1864.- god. 1, br. 1, 2007.
15. Hadžizukić, Dijana, *Funkcija i značaj epizodnih ženskih likova u romanima Ćamila Sijarića*, Pismo : časopis za jezik i književnost ISSN: 1512-9357.- God. 4, br. 1, 2006.
16. Jakovljeva, N.B, *Savremeni jugoslovenski roman*, Minerva, Subotica, 1984.
17. Juvan, Marko, *Nauka o književnosti u rekonstrukciji, Uvod u savremene studije književnosti* (prevod sa slovenačkog M. Vitezović), Službeni glasnik, Užice, 2011.
18. Kajzer, Volfgan, *Jezičko umjetničko delo*, Srpska književna zadruga, Beograd, 1973.
19. Kazaz Enver, *Bošnjački roman XX vijeka*, Naklada Zoro, Zagreb, Sarajevo, 2004.
20. Kovač, Nikola, *Roman, istorija, politika: Eseji*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1988.
21. Kovač, Nikola, *Svijet čovjekove intime i prostori istorije u djelu Ćamila Sijarića*, Serija Separati Trećeg programa Radio Sarajeva br. 4, Sarajevo, 1978.
22. Kovač, Nikola, *Ćamil Sijarić kao pripovjedač*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1983.

23. Lešić, Zdenko, Kapidžić Osmanagić, Hanifa i Katnić Bakaršić, Marina, *Suvremena tumačenja književnosti i književnokritičko nasleđe XX stoljeća*, Sarajevo Publishig, Sarajevo, 2006.
24. Lešić, Zdenko, *Teorija književnosti*, Službeni glasnik, Beograd, 2010.
25. Lešić, Zdenko, Martinović, Juraj, *Naučni skup Književno djelo Ćamila Sijarića, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 2003.
26. Lotman, Jurij, *Struktura umetničkog teksta*, Nolit, Beograd, 1976.
27. Lutovac, Milisav, *Bihor i Korita*, Naučno delo, Beograd, 1967.
28. Maksimović, Miodrag, *Tumači vremena*, Vuk Karadžić, Beograd 1971.
29. Marković, Milivoje, *Raskršća romana: Jugoslovenski roman 1975-1821*, Jedinstvo, Priština, 1982.
30. Marić, Irma, *Pozicija naratora u prozama Ćamila Sijarića*, Educa:časopis za obrazovanje, nauku i kulturu ISSN: 1840-3301.- God. 3, br. 3, 2010.
31. Milosavljević, Petar, *Teorija književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1997.
32. Milosavljević, Petar, *Metodologija proučavanja književnosti*, Književna zajednica Novog Sada, Novi Sad, 1985.
33. Muratagić Tuna, Hasnija, *Jezik i stil Ćamila Sijarića*, Damad, Novi Pazar, 1993.
34. Muzafferija, Gordana, *Sijarićev roman Bihorci i njegova dramatizacija*, Naučni skup Književno djelo Ćamila Sijarića, Sarajevo, 2002.
35. Popović, Tanja, *Rečnik književnih termina*, Logos Art, Beograd, 2007.
36. Solar, Milivoj, *Teorija književnosti*, Školska knjiga, Zagreb, 1984.
37. Štansl, Franc, *Tipične forme romana*, Književna zajednica, Novi Sad, 1987.
38. Tomaševski, Boris, *Teorija književnosti*, Književna misao, Beograd, 1972.
39. Uspenski, Boris, *Poetika kompozicije/ Semiotika ikone*, Nolit, Beograd, 1979.
40. Velek, Rene, Voren, Ostin, *Teorija književnosti*, Utopija, Beograd, 2004.
41. Zvrko, Husein, *Ćamil Sijarić: pripovjedna proza*, Dobra knjiga, Sarajevo, 2013.

Saglasnost na obrazloženje teme

Ime i prezime nastavnika

Olga Marković Jaušić

Potpis nastavnika na odabranom predmetu

V. Marković Jaušić

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOLOŠKI FAKULTET NIKŠIĆ
Vijeću Filološkog fakulteta

Saglasnost za prihvatanje mentorstva

Prihvatam mentorstvo za izradu magistarskog rada pod naslovom „Interkulturalni prostori u romanu *Bihorci* Ćamila Sijarića“, studenta Dijane Tiganj.

U Nikšiću, 20. 06. 2018. god.

Ime i prezime nastavnika:

Prof. dr Vesna Vukićević Janković

Potpis nastavnika

V. Vukićević Janković

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOLOŠKI FAKULTET

VIJEĆU FILOLOŠKOG FAKULTETA

Molim Vijeće Filološkog fakulteta da odobri Komisiju za ocjenu podobnosti teme
"Interkulturalni prostori u romanu *Bihorci* Ćamila Sijarića" i kandidatkinje Dijane
Tiganj, u sljedećem sastavu:

1. Prof. dr Vesna Vukićević Janković, mentorka;
2. Prof. dr Ljiljana Pajović Dujović, članica;
3. Doc. dr Dušanka Popović, predsjednica.

Prof. dr Vesna Vukićević Janković